

Trasa turystyczna

W ramach projektu „KORONA i KRZYŻ” realizowanego przez Lokalną Organizację Turystyczną KOCIEWIE, a dofinansowanego przez Gminę Miejską Starogard Gdański została wytoczona turystyczna trasa wokół najważniejszych atrakcji miasta oraz ustawiono 13 tablic informacyjnych o obiektach na trasie.

1. Starogard Gdański

Starogard Gdański - dawniej miasto królewskie - leży na starożytnym szlaku bursztynowym, na trasie misyjnej św. Wojciecha. Na kartach historii pojawił się w roku 1198 jako Starigrod we władaniu rycerskiego zakonu joannitów. Prawobrzeżną osadę nad Wierzycą w 1348 r. Krzyżacy przekształcili w ośrodek Miejski na prawie chełmińskim, nadając mu herb i zachowany do dziś średniowieczny układ urbanistyczny. Od roku 1466 miasto rozwijało się pod opieką królów polskich - tu odbywały się sejmiki szlacheckie, a w 1769 roku zawiązano konfederację pomorską. Niszczyły je epidemie, najazdy i wojny, a w 1792 roku niemal doszczętnie strawił wielki pożar, z którego ocalały nieliczne budowle, np. kościół farmy. Od 1772 roku miasto znajdowało się we władaniu pruskim. W roku 1807 przeżywało kampanię napoleońską, której pamiątką jest „Francuska Górka” - kurhan ze szczątkami żołnierzy napoleońskich. Armia gen. J. Hallera przyniosła miastu wolność 29 stycznia 1920 roku.

2. Pałac Wiecherta z młynami

Symbolem gospodarczego rozkwitu miasta od poł. XIX wieku jest zespół obiektów przemysłowych, m.in. młynów zbożowych nad kanałem Wierzyca. Obiekty te powstały w latach 1874-1889. Właściciel firmy, Franciszek Wiechert, w 1893 roku

zbudował w ich sąsiedztwie eklektyczną willę o bogatym wystroju architektonicznym, wzorując się na budowach włoskich. Wkomponowana została w zespół budynków z 1882 roku, z bramą wjazdową naśladującą antyczny łuk triumfalny.

3. Biblioteka

Od 1926 roku w mieście stacjonował owiany bohaterską sławą 2. Pułk Szwoleżerów Rokitniańskich, do którego należało kasyno oficerskie z salą pamiątek historycznych i galerią obrazów. Aktualnie obiekt ten zajmuje Biblioteka Miejska im. Ks. Bernarda Sychty, wybitnego pisarza, regionalisty i leksykografa Kociewia. Sąsiedni obiekt w latach międzywojennych był siedzibą niemieckiej loży wolnomularskiej.

4. Budynek sądowy

Budynek sądowy, wzniesiony w końcu XIX wieku, razem z obiektami więziennymi w okresie okupacji hitlerowskiej był miejscem eksterminacji ludności Pomorza i Kociewia. Stąd od jesieni 1939 roku wywożono ofiary nazimu na masowe egzekucje w Lesie Szpęgawskim. Obok budynku sądu usytuowana jest stylowa willa z 1888 roku, spełniająca ongiś różne funkcje, mieści od 1978 roku Państwową Szkołę Muzyczną im. W. Lutosławskiego.

5. Dawne koszary pruskie

Zespół dawnych koszar pruskich - tzw. „białych”, wzniesionych w latach 1778-1781 na polecenie króla Fryderyka II z materiału budowlanego pochodzącego z rozbiórki starościńskich zamków w Borzechowie i Osieku, zajmowały w latach międzywojennych stacjonujące w mieście wojska 65. pułku piechoty i 2. Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich. Obecnie mieści się w nich Zespół Szkół Zawodowych. Stojący obok obelisk upamiętniający odzyskanie niepodległości przez Polskę, 11 listopada 1918 r. oraz tablica pamiątkowa na murze koszar upamiętniająca wyzwolenie miasta po 148 latach niewoli zaborczej.

6. Bożnica

Żydowska mniejszość w 1849 roku wzniosła budynek synagogi jako dom modłów tutejszej gminy wyznaniowej. Miejsce służyło okupantom hitlerowskim do eksterminacji ludności żydowskiej, wymordowanej jesienią 1939 roku. Za miastem znajduje się też cmentarz żydowski z zachowanymi częściowo macewami.

7. Budynek Starostwa Powiatowego

Dawna fabryka wyrobów tytoniowych A. Goldfarba, przez ostatnie pół wieku fabryka obuwia - jest przykładem XIX-wiecznej architektury przemysłowej. Sąsiaduje on z zachowanym fragmentem dawnych średniowiecznych murów obronnych z XIV stulecia.

8. Most Chojnicki

„Most Chojnicki” - kilkakrotnie przebudowany - wyznaczyli sobie na miejsce zbiórki chłopscy powstańcy pod wodzą Floriana Ceynowy, skąd zamierzali dokonać ataku na pruskie koszary w nocy 23 lutego 1846 roku. Starogardzkie powstanie miało poderwać Polaków do walki z zaborcą i zapoczątkować „Wiosnę Ludów”

9. Średniowieczne miasto

Średniowieczne miasto otaczały mury obronne z czterema bramami wjazdowymi i basztami, z których zachowała się do dziś okazała Baszta Gdańska i Baszta Narożna (obecnie siedziba Muzeum Ziemi Kociewskiej) oraz Baszta Tczewska. Na początku XIX wieku mury miejskie w większej części uległy rozbiórce, zasypano też otaczające je fosy. Błonia w zakolu Wierzycy w latach międzywojennych - z inicjatywy burmistrza Adama Czwojdzńskiego - przekształcono w Park Miejski.

10. Baszta Gdańska (Szewska)

Baszta Gdańska (Szewska) jest najlepiej zachowanym obiektem gotyckiej architektury obronnej w mieście. Powstała ok. 1325 roku, i - według tradycji - znajdowała się pod opieką cechu szewców. W 1893 roku jej część przyziemną przebudowano w związku z poszerzeniem ulicy. Baszta służyła m.in. za areszt miejski, a w okresie okupacji hitlerowskiej była miejscem kaźni ludności miasta i okolic. Przypomina o tym kamień pamiątkowy i ekspozycja historyczna w pomieszczeniach baszty.

11. Fara św. Mateusza

Fara św. Mateusza jest najstarszym kościołem miasta, najcenniejszym zabytkiem średniowiecznej architektury i cenną skarbnicą sztuki sakralnej. Wniesiony został z cegły po 1310 roku i rozbudowany w jednolitym stylu gotyku, w kształcie bazylikowym, z pięknymi ozdobnymi szczytami.

Prócz zrekonstruowanego fresku „Sądu Ostatecznego” (XV w.) zachowały się w nim gotyckie figury świętych w ołtarzach bocznych, średniowieczne kropielnice, renesansowy nagrobek Jerzego Niemojewskiego i dawne płyty nagrobne, a także obraz wotywny z XVII-wiecznym widokiem miasta. Po odzyskaniu kościoła z rąk

protestantów w końcu XVI stulecia, jego wystrój zdominowała sztuka baroku i rokoka. Replika „Chrystusa Starogardzkiego” umieszczona na fasadzie południowej kruchty przypomina o pochodzeniu jednej z najstarszych zachowanych rzeźb sakralnych na Pomorzu (pocz. XIV wieku)

12. Starogardzki Rynek

Starogardzki Rynek - wyznaczony kwadratem 107×107 m - zachował swój średniowieczny układ przestrzenny, ale po wielkim pożarze miasta w 1792 roku jego zabudowa otrzymała już charakter współczesny, chociaż przetrwały jeszcze do dziś gotyckie podpiwniczenia domów i ślady dawnych przedproży.

Stojący pośrodku Ratusz - wielokrotnie przebudowywany - posadowiony jest na średniowiecznych fundamentach, i jak głosi tradycja, dzięki podziemnym korytarzom i lochom ma połączenie z nieodkrytymi jeszcze tajemnymi przejściami poza mury miejskie. Umieszczona na szczycie chorągiewka wskazuje rok 1339, kiedy miasto otrzymało swój herb. Na północnej ścianie budynku umieszczono tablicę pamiątkową informującą o fakcie zawiązania w tym miejscu w 1769 roku konfederacji pomorskiej.

Nad kamieniczkami otaczającymi Rynek dominuje kościół św. Katarzyny (1799-1802) z wieżą wzniesioną w 1873 roku, ozdobioną repliką figury Chrystusa według B. Thorwalsena. Do końca II wojny światowej kościół ten należał do wspólnoty ewangelickiej. Zachował charakterystyczny dla zborów protestanckich układ wnętrza z dwoma (+)rzędami podwójnych empor bocznych.

13. Mury obronne

Częścią średniowiecznego systemu obronnego miasta były ceglano-kamienne mury obronne i otaczająca je fosa. Jej fragment - kanał Wierzycy - od dawnych wieków wykorzystywano jako ujęcie wody napędzającej koło młyńskie, ale też od XIX stulecia jako akwen uprawiania modnego wtedy wioślarstwa. Wzdłuż tego odcinka kanału młyńskiego już w średniowieczu zbudowano browar i słodownię. Pozostałością starego systemu obwarowań miasta jest widoczna z tego miejsca Baszta Tczewska (Młyńska). Przybywających do miasta podróżnych witał od tej strony najciekawszy widok Starogardu, m.in. utrwalony na zachowanym obrazie z 1603 roku. Podziwiali go odwiedzający miasto zacni goście: Mikołaj Kopernik, królowie polscy Kazimierz Jagiellończyk i Jan III Sobieski, prezydenci II Rzeczypospolitej, politycy i ludzie kultury. Tradycja utrwaliła też nadany Starogardowi od dawna tytuł (+)stolicy Kociewia - regionu nadwiślańskiego.